

En sammanfattning från projektet Safe Baltic Crusies

ANSVARSFULL ALKOHOLSERVERING TILL SJÖSS

CENTRAL BALTIC
INTERREG IV A
PROGRAMME
2007-2013

EUROPEAN UNION
EUROPEAN REGIONAL DEVELOPMENT FUND
INVESTING IN YOUR FUTURE

Inledning

Under 2010 påbörjades ett EU finansierat projekt som fick namnet Safe Baltic Cruises. Initiativet togs av polismyndigheten i Stockholms län då de såg att antalet anmälda våldtäkter på Österjöns fartyg ökade dramatiskt. Samarbetet kom att bestå av polis i Sverige, Finland, Estland, Åland samt STAD (Stockholm förebygger alkohol- och drogproblem) – en del av av Stockholms läns landsting som arbetar med alkohol- och drogprevention och forskning. Samarbetspartners i projektet var Valvira, Finska tillstånd och tillsynsverksamhet för social- och hälsovården samt Viking Line, TallinkSilja och Rederi Eckerö AB.

Projekttiden var två år och under tiden arbetade de inblandade parterna utifrån tre olika fokusområden:

- Brottsförebyggande arbete
- Utveckla polisens gränsöverskridande utredningsarbete i händelse av förövat våldsbrott
- Skapa en mellan samarbetsparterna gemensam vision och samsyn av arbetet med tillsyn av utskänkning av alkohol ombord på Östersjöns nöjesfartyg.

STAD – Stockholm förebygger alkohol och drog problem, har arbetat med fokus på det brottsförebyggande arbete inom projektet. Som en del av det arbetet har det hållits en halvdagsutbildning i AAS (Ansvarsfull Alkoholservering) på elva fartyg. Sammantaget så har cirka 500 anställda tagit del av kursen. Materialet nedan är en översikt av det STAD presenterat på kursen, delar av de överenskomelser som skett mellan rederierna, polisen och STAD samt viktiga kontaktuppgifter i de olika länderna med mera.

AAS (Ansvarsfull Alkoholservering)

Forskning visar på starka samband mellan alkohol och våld. 80 procent av misshandelsfallen i Sverige sker i samband med alkoholkonsumtion. Hög berusningsgrad liksom att många alkoholpåverkade människor samlas på en och samma plats ökar risken för våld.

I Sverige utarbetades AAS av STAD vid Stockholms läns landsting under andra hälften av 1990-talet. Syftet med AAS är att minska våld och skador relaterade till alkoholkonsumtionen på restauranger, barer och nattklubbar och till att utveckla en restaurangkultur som förhindrar servering till underåriga och överservering.

År 2001 genomfördes en utvärdering av metoden där man tittade på dess effekt på våldsbrottsligheten (anmällda våldsbrott) i Stockholms stad. Utvärderingen visade att våldsbrotten minskat med 29 procent i försöksområdet (Stockholms City) i jämförelse med utvecklingen i kontrollområdet (Södermalm). Detta visade sig vara jämförbart med en minskning med 77 våldsbrott i månaden, vilket motsvarar en besparing på 291 miljoner kronor. Det är 39 gånger mer än de beräknade kostnaderna för hela projektet under den aktuella perioden.

Under 2003 började AAS spridas till flera kommuner både i Stockholms län och runt om i landet. År 2004 fick Statens folkhälsoinstitut i Sverige ett regeringsuppdrag att sprida metoden till alla kommuner i landet.

Att jobba med AAS på Östersjön

Under 2011 och 2012 har cirka 500 anställda på Viking Line, TallinkSilja och Rederi Eckerö AB gått en utbildning inom AAS, en komprimerad version av den utbildning som sker iland i Sverige, anpassad efter situationen på fartygen. Företagsledningen på alla rederier har informerats om arbetet och gett fartygen mandat att arbeta enligt AAS. Utbildningen har gett alla en gemensam baskunskap för att fortsätta arbeta mot det gemensamma målet: en säker och

trygg serveringsmiljö ombord. För att utveckla verksamheten krävs en förändringsprocess och en sådan måste alltid börja inifrån för att bli framgångsrik. Processen kräver tid, engagemang, mod, kraft, uthållighet och lyhördhet. Under vår utbildning har vi hört personalen ge många goda förslag på förbättringar och hoppas nu att dessa kan tillvaratas för att minska överservering och alkoholrelaterat våld och våldtäkter.

Medicinska effekter av alkohol

För många av oss är alkohol något positivt. I små doser är alkohol stimulerande, men i stora doser ett gift som kan vara livshotande. Alkohol påverkar hjärnans belöningssystem och det upplevs ofta som positivt och skapar positiva minnesbilder. Ett kontinuerligt bruk av alkohol bygger successivt om hjärnans belöningssystem. Hjärnan blir mindre känslig för alkohol – du behöver dricka mer än tidigare för att uppnå samma grad av berusning (tolerans).

Alkohol påverkar omdömet

Hjärnan är den del av kroppen som påverkas snabbast och tydligast av alkohol. Det är hjärnan som lär sig att uppskatta att dricka alkohol, vilket kan leda till ett beroende. I hjärnan finns också vår känsla för tid och omdöme. Där görs avväganden mellan att ta risker och söka trygghet. Efter små mängder alkohol blir de flesta mer avslappnade och sociala, har lättare att ta kontakt, vågar mer.

När promillehalten i blodet stiger förändras vårt beteende i samband med att våra hämningar försvinner. Många blir dämpade och trötta, andra högljudda och stökiga. Vissa kan bli våldsamma och aggressiva. Det aggressiva beteendet kan ta sig uttryck i grälsjukhet och ibland också fysisk våldsamhet.

En orsak till detta kan vara försämrad muskelkontroll, då man lättare tar snedsteg, knuffar till personer och tappar saker. Ett beteende som lätt väcker irritation. Minskade hämningar kan också leda till att psykiska problem, som till exempel misstänksamhet, kommer till uttryck och förstärker det aggressiva beteendet. Eftersom alkohol påverkar reaktionsförmågan, motoriken och omdömet, ökar risken för olyckor och våld när vi dricker alkohol.

Sambandet mellan alkohol och våld

Det finns ett klart samband mellan berusning och våld. Ökat drickande leder till mer våld. Vi vet att en stor mängd av det våld som alkoholpåverkade utför och drabbas av äger rum i samband med krogbesök. Inom det polisanmälda våldet är det många, både gärningsmän och brottsoffer, som är påverkade av alkohol. Ju fler och mer berusade gäster, desto större är risken att små irritationer utvecklas till våldsamma slagsmål. ”Fylleslagsmål” startar ofta på grund av en småsak.

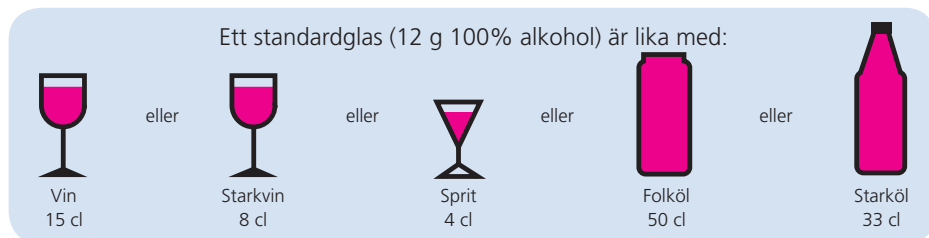
Självklart vill ingen krog ha fulla gäster, men för att slippa det krävs både ett bra ledarskap och kunnig personal. Professionell personal måste kunna avgöra när en gäst inte ska serveras alkohol. Ett sätt att minimera risken för våld och skador är att se till att gästerna inte blir för berusade. Risken för skador och våld är liten upp till 0,6 promille, därefter ökar risken markant med stigande berusning.

Samband mellan alkohol och våldtäkter på fartygen 2009-2012

Projektet Safe Baltic har tittat på polisanmälningarna gällande våldtäkter på Viking Line TallinkSilja och Rederi Eckerö AB som anmälts i Sverige. Dessa 54 svenska anmälningar visar ett starkt samband mellan alkohol och övergrepp. Alla brottsoffer utom fyra var berusade. Många var kraftigt berusade eller rent av redlösa, ett flertal hade problem att i detalj minnas vad som hänt. Medelåldern för målsägande (brottsoffer) är 24 år. Medelåldern hos de identifierat misstänkta är något högre än hos brottsoffret, 25 år. Åldern hos de oidentifierade misstänkta skiljer sig inte, utan anges oftast som ”mellan 25 och 30”. Graden av berusning hos de misstänkta förövarna har inte varit lika hög som hos brottsoffren. Men här finns också ett mörkertal eftersom en del identifieras långt senare och andra inte hittas alls.

Standardglas

Standardglas är ett internationellt mått på alkoholmängd. Ett standardglas innehåller 12 g alkohol, vilket motsvarar cirka 4 cl fyrtioprocentig sprit.

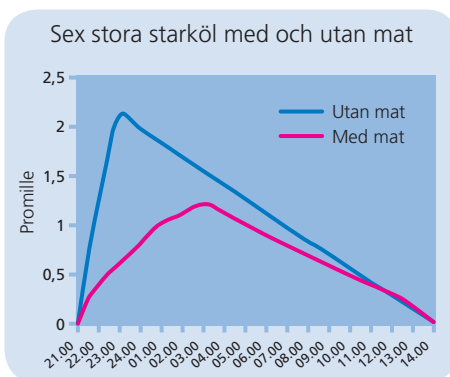
Tumregel: Det tar ca två timmar att bryta ner 4 cl sprit (1 starköl 33 cl, 1 glas vin). Nedbrytningen sker i konstant takt och går inte att påverka.

Effekter av vad och hur du dricker

Promillehalten i blodet avgörs bland annat av:

- **Hur mycket och hur snabbt du dricker.** Ju snabbare och ju mer alkohol du dricker desto mer berusad blir du. Om en person håller i sig sex stycken 33 cl flaskor starköl på en timme hinner levern inte bryta ned den första ölen förrän man fyller på med den andra varför man snabbt kommer upp i en hög promillenivå.
- **Hur starka drinkar du dricker.** Ju starkare drinkar du dricker desto snabbare blir du berusad.
- **Hur mycket du väger.** Din kroppsvikt påverkar promillehalten, låg vikt ger hög promillehalt.
- **Om du är kvinna eller man.** En kvinna tål i regel mindre alkohol än en man. Om en kvinna dricker två tredjedelar av den mängd en man dricker, så kommer de upp i ungefär samma promillenivå. Det beror på att kvinnor oftast väger mindre och har mindre vätska i kroppen att späda ut alkoholen med.

- **Om du äter samtidigt som du dricker.** Det tar längre tid för alkoholen att komma ut i blodet om du äter i samband med att du dricker alkohol. Levern får då mer tid för att bryta ned alkoholen och promillehalten kommer inte upp i samma höga nivå, som om du skulle dricka på fastande mage. Genom att äta en riktig måltid i samband med att du dricker alkohol kan du nästan halvera din promillenivå.

Narkotika

Varför en narkotikafri krogmiljö

Narkotikapåverkade gäster innebär en fara för såväl andra gäster som personal. En påverkad person är opålitlig och kan bete sig aggressivt och okontrollerat. Om någon på din arbetsplats använder narkotika innebär det nästan alltid att omgivningen drabbas. Det kan skapa oro och dålig stämning och drogerna gör att reaktionsförmågan försämras. Med narkotikapåverkade personer i arbetsgruppen ökar risken för olyckor. Personal som missbrukar narkotika tillåter lättare att också gäster missbrukar.

Vanliga tecken på narkotikapåverkan

Amfetamin och kokain påverkar det centrala nervsystemet. Amfetamin kan injiceras, sniffas eller blandas ut i vätska och drickas. Amfetamin och kokain framkallar ett rus som ger känslor av ökad energi, självförtroende och skärpt sinnesmedvetenhet. Kokainruset varar cirka 40 minuter, amfetaminruset i flera timmar.

Tecken på påverkan av amfetamin eller kokain kan vara spända käkar, stora pupiller, extrem pratsamhet och ett ”speedat” beteende. Personen kan uppträda forcerat, självsäkert och arrogant. Andra tecken kan vara att han eller hon tål mycket alkohol utan att bli berusad.

Ecstasy (mdma 3,4-metylendioximetamfetamin) har både centralstimulerande och hallucinogena egenskaper. Det förekommer i regel som tabletter med symboler instansade. Den som tar ecstasy blir positiv till sin omgivning. Personen blir ”kramig” och öppen och får en känsla av ökat självförtroende, ökad energi och styrka. Vid högre doser fås hallucinationer. Tecken på ecstasypåverkan kan vara stora pulserande pupiller, rodnad, svettningar, spända käkar och snedtuggning. Kroppstemperaturen höjs kraftigt och personen kan dricka mycket. Ecstasy brukar inte kombineras med alkohol.

GHB (gammahydroxibutyrat) är en klar och lite trögflytande vätska som ofta förvaras i PET-flaskor. GHB-ruset varar i 3–4 timmar och påminner om ett mildt alkoholrus. Man kan känna sig lycklig, avslappnad och sensuell. Även vid doser som leder till djup sömn eller medvetlöshet känner sig användaren pigg efter uppvaknandet. Preparatet är mycket svåradoserat. En dos som vid ett tillfälle ger en mycket liten ruseffekt kan vid ett annat vara dödlig. Det förekommer att den som plötsligt vaknar upp ur ett djupt GHB-rus drabbas av panik och då blir aggressiv och farlig för sin omgivning. Senare kan personen ha svårt att minnas vad som hänt. Det är svårt att upptäcka GHB-missbruk bara genom att observera personers utseende och beteende. En del ungdomar tar GHB i stället för eller som komplement till alkohol.

Hasch och marijuana är de vanligaste cannabis-produkterna. Hasch är kåda som blandas med bindemedel och pressas till kakor som oftast är bruna eller svarta. Marijuana är vissa torrade delar från cannabisplantan. Det vanligaste är att hasch och marijuana röks och det luktar sötaktigt, som rökelse eller bränt gräs. Ruset är i regel över på 2–3 timmar. Tecken på den som missbrukar cannabis kan vara röda ögon, stora pupiller och intensiv längtan efter sötsaker. Reflexerna blir långsammare och rörelser osäkra. Pulsen höjs och munnen blir torr. Huvudvärk, yrsel och illamående är vanligt. Uppfattningen om tid och rum förvanskas. De vanligaste negativa ruseffekterna av cannabis är ångest, olust, panikkänslor och förföljelsemani, speciellt bland nybörjaranvändare.

Vad kan fartygen kan göra för att förebygga narkotikaanvändning?

- Utveckla samarbetet med polisen i berörda länder.
- Utarbeta enkla regler för vad personalen ska göra om den misstänker att personal eller gäster missbrukar narkotika.
- Ha god belysning i lokalen och undvika mörka hörn.
- Kontrollera riskutrymmen kontinuerligt.

Konflikthantering

Utbildningen Ansvarsfull Alkoholservice innehåller ett moment som heter "konflikthantering". Momentet uppmuntrar till att reflektera över hur man själv som personal kan agera preventivt för att inte hamna i situationer som upplevs som en låst konflikt. Ett sätt att arbeta med konflikthantering är att praktisera olika situationer med hjälp av rollspel: att neka en berusad gäst mer alkohol, att göra ålderskontroll, att hitta nya sätt att säga samma sak, att skapa öppningar i samtalen i stället för att bara sätta gränser.

Men det är inte bara den enskilda arbetstagaren som hamnar i fokus. En av de viktigaste faktorerna för att krogen ska bli en bra arbetsplats är hur bra gruppen arbetar och stöttar varandra. På en båt är detta extra viktigt. I vår utbildning på fartygen har vi pratat mycket om betydelsen av samsyn, som till exempel samsyn på berusningsgrad. När är en person för berusad?

Hur definierar vi sexuella trakasserier? Det är viktigt att personalen har en samsyn runt de olika frågorna som kan uppstå, så att man kan hämta styrka av varandra när man behöver sätta gränser för gästerna. Om reaktionerna på ett och samma beteende är allt för olika mellan personalen så kommer det att upplevas som nyckfullt. Diskussionerna som bör föras ska ta sitt avstamp i både lagar och arbetsplatsens policydokument.

Exempel på delar som bör tas upp under en utbildning i konflikthantering:

- Att förebygga "onödiga" konflikter.
- Konkreta verktyg för att upprätta effektiv tvåvägskommunikation.
- Att veta vad lagen säger är en sak, att praktiskt tillämpa den en annan.
- Att vända dina problem till dina styrkor.
- Identifiera vinsterna med alkohollagen.
- Kroppsspråkets betydelse och så påverkar du kroppsspråket.
- Att arbeta med samsyn inom gruppen.

Alkoholpolicy

En policy är en avsiktsförklaring och ger riktlinjer för att styra beslut och uppnå önskade mål. Den policy som är gemensam för de tre rederierna är en passagerarpolicy. Tillsammans med en genomarbetad handlingsplan blir dessa dokument ett viktigt stöd och en trygghet för personalen om något alkoholrelaterat problem skulle inträffa.

En alkoholpolicy på fartygen har skapats utifrån respektive lands lagar samt fartygens egna ordningsregler. Från 2013 har Viking Line, Silja Tallink och Rederi Eckerö AB en gemensam alkoholpolicy för passagerarna. Utifrån detta har de olika rederierna uppmuntrat sina fartyg att utarbeta och vidare utveckla en handlingsplan kopplad till policyn för att arbeta i enlighet med ett ansvarsfullt alkoholserverande.

Alkoholpolicy för passagerarna

Ta ombord

- Det är inte tillåtet att medföra alkohol för konsumtion ombord.
- Vi släpper inte ombord redan märkbart berusade passagerare.

Tax Free-försäljning ombord

- Vi kontrollerar alltid unga passagerares legitimation.
- Det är inte tillåtet att dricka alkohol som är inhandlad i Tax Free i restauranger, hytterna eller andra allmänna utrymmen ombord.
- Det är inte tillåtet att köpa alkohol till passagerare som är under 18 år.
- Vi säljer inte kyllda styckvisa drycker med alkohol i Tax Free.

Ansvarsfull Alkoholservering i barer och restauranger

- Vi säljer inte alkohol till redan märkbart berusade gäster.
- Vi säljer inte alkohol till gäster under 18 år.
- Det är inte tillåtet att dricka alkohol inköpt i restaurangerna i hytterna eller andra allmänna utrymmen ombord.

Hur skriver man en handlingsplan?

Varje arbetsplats är unik och måste därför utgå från sin egen situation och sina egna förutsättningar när de ska skriva sin handlingsplan. Det är en fördel om handlingsplanen omfattar både alkohol, läkemedel, narkotika och andra droger.

En handlingsplan görs för till exempel ett år i taget, och anger vilka insatser som kommer att ske under en bestämd tidsperiod. Till exempel hur utbildning eller andra aktiviteter för olika grupper kommer att organiseras under året.

En handlingsplan underlättar situationen när problem uppstår. Det är en vägledning, hur man ska agera vid ett eventuellt problem som inte sammanstämmer med företagets policy.

Några frågor att diskutera kring när ni utformar en handlingsplan

Regler

- Ska vi ha särskilda regler för särskilda avgångar?
- Hur ska vi ha det på speciella eventkryssningar?
- Ska vi ha olika regler på vardagar och helger? T ex tider för barn i discot.
- Ska undantag förekomma? När? Vem? Hur?

Tidiga insatser

- Vilka behöver utbildning/information? Behövs särskilda insatser till vissa grupper?
- När ska utbildningen ske? Vem har ansvaret?
- Vilken utbildning/Information behövs?
- Vilka rutiner behöver vi för att sprida vår policy?

Resurser och ansvarsfördelning

- Vem ansvarar för vad?
- Vilka resurser har vi?
- Vad har vi mandat att göra?
- Vilken roll har vi? Vilka andra aktörer kan vara till hjälp?

Akuta åtgärder/rutiner

- Vad händer om någon är ”för full”/drogpåverkad/ under 18 år och dricker alkohol?
- Vem har ansvaret att göra något? Vad ska man göra i det akuta skedet? Vad gör man därefter?
- Vad gör vi om det inte funkar vid första försöket?

Uppföljning av handlingsplanen

- Vad ska vi ha för rutiner för uppföljning? Vem ansvarar för uppföljningen? Har vi följt intentionerna? När/hur ofta ska den följas upp?
- Vilken effekt har policyn fått?

Kontaktformulär

Hur ska du läsa kontaktformuläret?

Det är fartygets flagg och territorialvatten som styr vilket land du ska kontakta i första hand. Med svensk- och finskflaggade fartyg är det relativt enkelt. Här styr territorialvattnet vilket land som ska kontaktas. Skillnaden är estniska fartyg där Estland, enligt teorin alltid ska kontaktas men kanske inte är något som tillämpas praktiskt.

RESPONSIBLE AUTHORITY FOR CONDUCTING THE FIRST INVESTIGATION STEPS IN CASE OF SUSPECTED RAPE ON FERRY

Ferry's Territorial Waters	Sweden	Finland	Estonia
Sweden	Sweden: 24 h command centre: +461 0564 0734 Prosecutor's office: +461 0562 5610 (office hours 8.00-16.00) +461 0562 5680 (outside office hours 16.00-08.00)	Sweden: 24 h command centre: +461 0564 0734 Prosecutor's office: +461 0562 5610 (office hours 8.00-16.00) +461 0562 5680 (outside office hours 16.00-08.00)	Estonia: Prosecutor's office: +372 512 5470 24 h command centre: +372 612 4100 or Sweden: 24 h command centre: +461 0564 0734 Prosecutor's office: +461 0562 5610 (office hours 8.00-16.00) +461 0562 5680 (outside office hours 16.00-08.00)
Finland	Finland: Helsinki: 24 h command centre: +358 71877 4033 Turku: 24 h command centre: +358 46597 9339 Mariehamn: 24 h command centre: +358 1852 7100	Finland: Helsinki: 24 h command centre: +358 71877 4033 Turku: 24 h command centre: +358 46597 9339 Mariehamn: 24 h command centre: +358 1852 7100	Estonia: Prosecutor's office: +372 512 5470 24 h command centre: +372 612 4100 or Finland: Helsinki: 24 h command centre: +358 71877 4033 Turku: 24 h command centre: +358 46597 9339 Mariehamn: 24 h command centre: +358 1852 7100
Estonia	Estonia: Prosecutor's office: +372 512 5470 24 h command centre: +372 612 4100	Estonia: Prosecutor's office: +372 512 5470 24 h command centre: +372 612 4100	Estonia: Prosecutor's office: +372 512 5470 24 h command centre: +372 612 4100
International	Authorities of first port in Sweden or Finland. Estonia only if the victim or suspect is an Estonian citizen.	Authorities of first port in Sweden or Finland. Estonia only if the victim or suspect is an Estonian citizen.	Authorities of first port in Sweden or Finland.

Webbplatser med information

SVERIGE

Polisen

www.polisen.se • Tel: Polisens växel 114 14

Här hittar ni all nödvändig information och kontaktuppgifter till polismyndigheten i Sverige.

STAD

www.stad.org

Här hittar ni information om den reguljära AAS utbildningen i Stockholm, utbildningar inom krogar mot knark, chefsutbildningen etc. Under fliken utbildning/restaurant hittar ni information om arbetsmetoden ansvarsfull alkoholservering.

Folkhälsoinstitutet, FHI

www.fhi.se

Statens folkhälsoinstitut utvecklar och förmedlar kunskap för bättre hälsa.

BRIS

www.bris.se

Här kan du få information och stön när det gäller frågor runt barn och ungdomar.

Transportstyrelsen

www.transportstyrelsen.se

Transportstyrelsen arbetar för att uppnå god tillgänglighet, hög kvalitet, säkra och miljöanpassade transporter inom järnväg, luftfart, sjöfart och väg. De tar fram regler, ger tillstånd och följer upp hur de efterlevs.

Socialjouren Sverige

Tel: +46-8-508 400 00, dygnet runt

E-post: socialjouren@stockholm.se

Socialjouren ansvarar för stadens socialtjänst på icke-kontorstid. Under kontorstid kontaktar du socialtjänsten i din stadsdel. Kvällar, nätter och helger kan du kontakta socialjouren om du behöver akut hjälp vid till exempel: Familj- och relationsproblem, våld i familjen, beroendeproblematik.

Socialtjänsten Södermalm

Tel: +46-8-508 12 000

Socialtjänsten Östermalm

Tel +46-8-508 103 10

FINLAND

Polisen

www.poliisi.fi

Här hittar ni all nödvändig information och kontaktuppgifter till polismyndigheten i Finland.

Valvira

www.valvira.fi

Under fliken styrning och tillsyn hittar ni information om den finska alkohollagstiftningen och dess styrning.

Mannerheims Barnskyddsförbund

www.mll.fi

Innehåller information om organisationen och material riktat till föräldrar, skolor och andra som jobbar med barn.

ESTLAND

Polisen

www.politsei.ee

Här hittar ni all nödvändig information och kontaktuppgifter till polismyndigheten i Estland.

ÅLAND

Polisen

www.polis.ax

Här hittar ni all nödvändig information och kontaktuppgifter till polismyndigheten på Åland.

BRIS, Åland

www.bom.ax

Barnens hjälptelefon +358-8-25 254

Här hittar ni all nödvändig information kring Ålands Barnombudsman och BRIS hjälptelefon för barn på Åland.